

STEEN
HUIS
MEIJRS

V89|2022

VB-gebouw, Eindhoven

Erfgoedstrategie

november 2022

← Luchtfoto van het VB-gebouw, 1965. [Aerocamera]

(Voormalig) hoofdkantoor Philips Nederland
Boschdijk 525, 5621 JG Eindhoven

Rijksmonument nummer: 532524
Inschrijving: 16 november 2021

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Monumentwaarde	7
Hoofdropzet VB-gebouw	8
De hoogbouw	10
De laagbouw	12
Omgeving	22
Erfgoedstrategie (resumé)	30
Noten en literatuur	32
Colofon	33

Hangconstructie van de hoogbouw vanaf het dakterras. [SHM]

Inleiding

In 1965 nam Philips Nederland een nieuw hoofdkantoor aan de Boschdijk in Eindhoven in gebruik. Het pand staat op het Vredeoord-terrein, destijds een groene campus waar Philips allerlei bedrijfsonderdelen vestigde. Het gebouw kreeg in Philips-jargon de naam VB, wat staat voor gebouw B op locatie V (Vredeoord). Inmiddels is Philips hier weg en transformeert het gebied in een nieuwe stadswijk met voornamelijk woningbouw. Het voormalige hoofdkantoor is een van de weinige zichtbare overblijfsels uit het Philips-verleden op deze plek.

In het kader van het 'Aanwijzingsprogramma Wederopbouw 1959-1965' van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), kwam het VB-gebouw in beeld als een van in totaal 100 potentiële nieuwe rijksmonumenten. Dit leidde tot de aanwijzing van het gebouw in 2021, omdat het 'een essentieel voorbeeld is van de sociaalhistorische ontwikkelingen van de wederopbouwperiode en een evidente mijlpaal in de ontwikkeling van de architectuur en bouwtechniek in Nederland'.¹

Echt gaaf of compleet is het monument niet. Bij een grote verbouwing in 2002-2005 (door LIAG, de voortzetting van het architectenbureau dat VB ontwierp) is o.a. de onderbouw vervangen en werd de vliesgevel van de hoogbouw vernieuwd. Zowel de karakteristieke onderbouw als de inrichting van het interieur gingen daarbij grotendeels verloren.²

Op dit moment is een transformatie van het gebouw en een nieuwe stedenbouwkundige ontwikkeling van de directe omgeving in voorbereiding. Vanuit erfgoed spelen daarbij

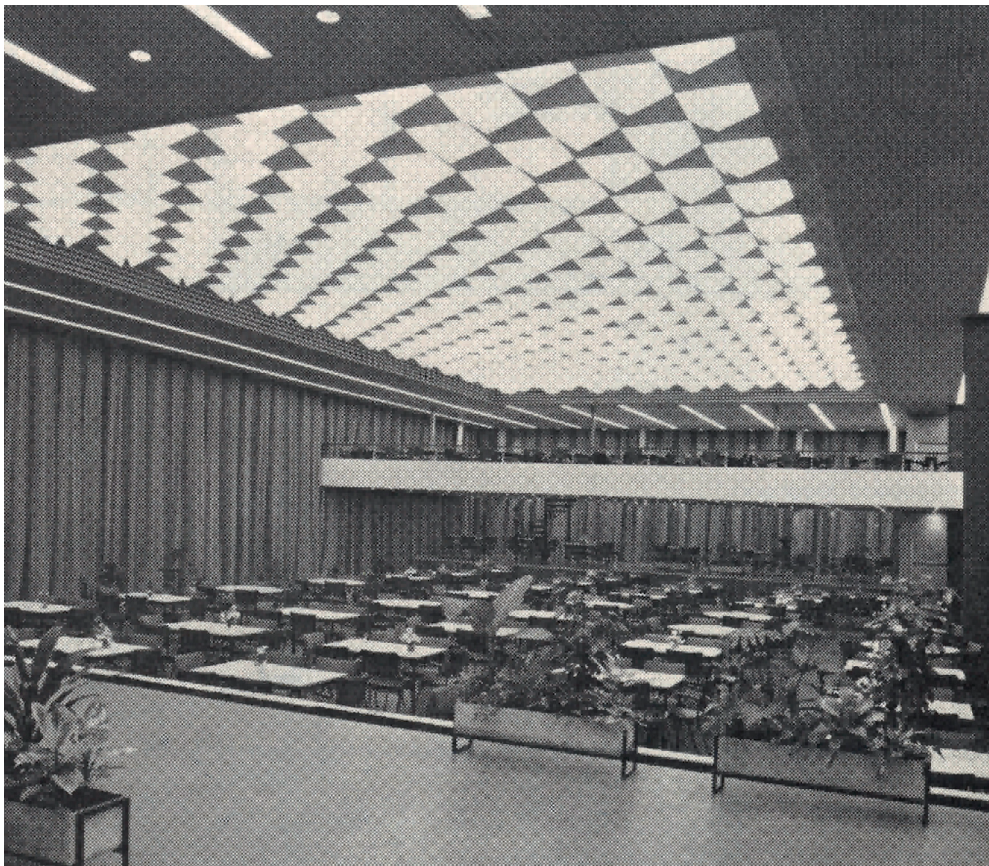
drie verschillende uitdagingen tegelijk:

1. Koesteren van de monumentwaarden van het voormalige hoofdkantoor van Philips;
2. Ontwikkelen van een 'gepaste' interventie voor de niet-originele delen van het monument;
3. Afstemmen van de stedelijke herontwikkeling op het monument en zijn relatie tot de omgeving (zichtlijnen, routing, buitenruimte).

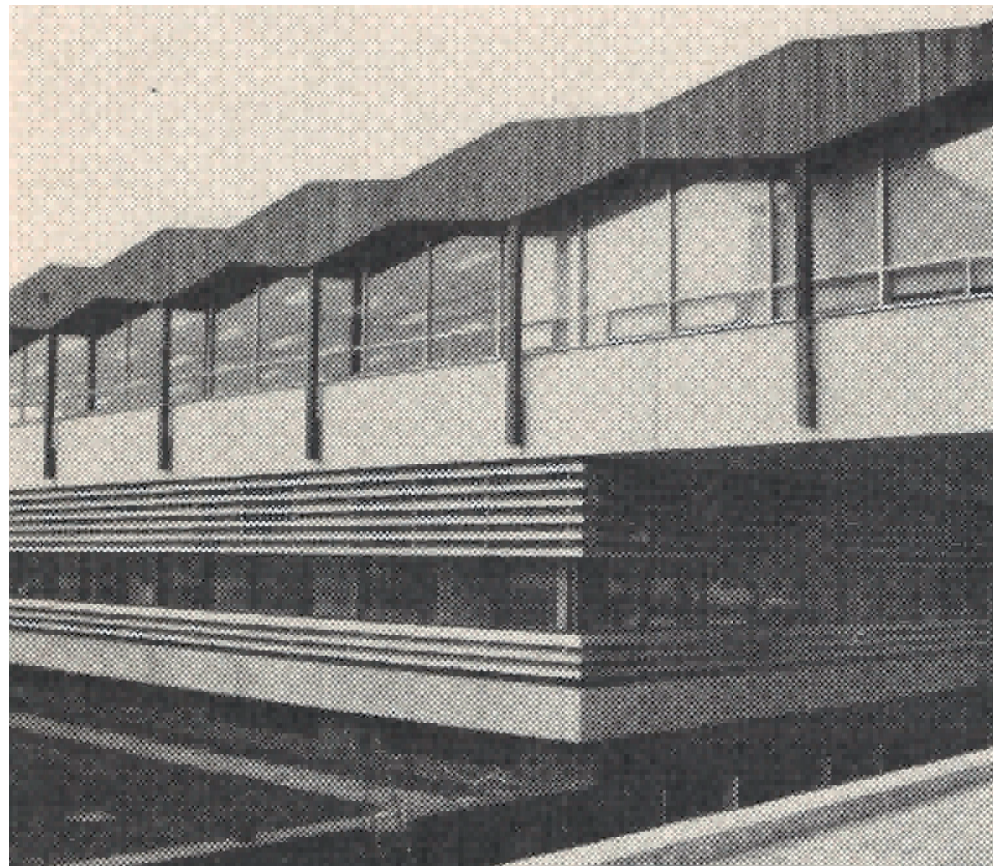
In deze erfgoedstrategie worden voor elk van bovenstaande uitdagingen ambities geformuleerd vanuit de cultuurhistorische waarde van het VB-gebouw. Het doel is om de monumentwaarde veilig te stellen, maar bovenal om bij te dragen aan de integrale ruimtelijke kwaliteit. Zo kan het erfgoed meerwaarde aan de nieuwe ontwikkeling geven. De erfgoedstrategie biedt informatie en inspiratie voor de ontwerpers en kan door de gemeente als referentie worden gebruikt voor de plantoetsing. Gedurende het ontwerp- en planproces draagt de strategie bij aan een consistente en samenhangende aanpak van het monument. In dit document wordt allereerst ingegaan op de aanwijzing van het VB-gebouw tot rijksmonument en de waardering die daar aan ten grondslag lag. Vervolgens komen achtereenvolgens het complex, de hoogbouw, de laagbouw en de omgeving aan bod. Steeds worden de oorspronkelijke opzet, de huidige situatie en de ambitie cultuurhistorie beschreven. Aan het einde van het document wordt dit alles samengevat in een erfgoedstrategie voor de locatie.

SteenhuisMeurs Vennebroek
November 2022

↓ Interieur van het restaurant. [Bouw, 1965]

↓ Dakrand van de laagbouw aan de westzijde. [Bouw, 1965]

Monumentwaarde

In het aanwijzingsbesluit en het bijbehorende overzicht 'relevante kennisgegevens en waardestelling' heeft de RCE de monumentwaarde gespecificeerd:

Cultuurhistorische waarde

- Het gebouw symboliseert het belang van het bedrijf Philips voor de economie van Nederland en Eindhoven en de exponentiële groei van Philips zelf in de periode 1940-1965.
- In technologisch opzicht is van belang de toen zeer weinig toegepaste constructie met vloeren die door middel van hangstijlen zijn opgehangen aan stalen jukken bevestigd aan een betonnen kern.
- Het gebouw heeft innovatieve waarde omdat, voor zover nu bekend, rond 1965 slechts vier van dit soort 'opgehangen' kantoorgebouwen zijn gerealiseerd.

Architectuur- en kunsthistorische waarde

- Het kantoor is een goed voorbeeld van zakelijk-modernistische kantorenbouw uit de jaren zestig met vrij indeelbare werkruimtes rond een dubbele gang met voorzieningen in het middengebied.
- Het gebouw is een belangrijk werk binnen het oeuvre van het Haagse architectenbureau Roosenburgh – Verhave – Luyt – De Jongh, decennialang huisarchitect van Philips.
- Karakteristiek is de samenstelling van twee volumes: een rechthoekige laagbouw en een – haaks daarop en daaruit oprijzende – hoogbouw met 'kroon'. Met de constructie ontstond een plastisch en expressief gebouw. De architectuur wordt bepaald door het geknikte volume van de boven het maaiveld 'zwevende'

torenschijf met een visvormige layout van werkvloeren, de plastic van de gevels, de expressieve bekroning van de stalen jukken en contrastrijk kleur- en materiaalgebruik.

- In technologisch opzicht is de toegepaste constructie van belang, met vloeren die met hangstijlen zijn opgehangen aan stalen jukken, die op hun beurt zijn bevestigd aan de betonnen kern. Samen met de BP-toren in Antwerpen (architect L. Stijnen) is dit het enige gebouw van het zogenaamde skelettype. Hierdoor heeft het gebouw relatieve zeldzaamheidswaarde.
- Tijdens de modernisering van het interieur en de renovatie van het exterieur in 2002-2005 is een deel van de monumentale waarden verloren gegaan. Dit geldt voor het interieur van de hoogbouw, waar alleen directievertrekken en trappenhuizen behouden bleven, en voor de lagere, rechthoekige onderbouw onder de zwevende hoogbouw. Deze laagbouw is aanzienlijk verkleind in de breedte, de lengte en de hoogte. Het restant van de laagbouw heeft rondom nieuwe gevels van glas en is intern gemoderniseerd. De cultuurhistorische waarde beperkt zich tot het bouwkundige volume en de oorspronkelijke paddenstoelkolommen (voorheen fietsenstallingen). De waarde van het interieur van de laagbouw is beperkt tot incidenteel aanwezige monumentale kunstwerken, waaronder beeldengroep 'De Marskramer' [inmiddels verdwenen, PM].

Situationele en ensemble waarde

- Het gebouw met de prominente hoogbouw is van belang als landmark en statussymbool van een (inter)nationaal

bedrijf. Het vormt nog steeds de meest noordelijke 'voorpost' van de (voormalige) Philipscomplexen in Eindhoven, gelegen tussen de Emmasingel en de Boschdijk. De representatie van het gebouw wordt voorbereid en geënceneerd, door de opgetilde solitaire situering van het kantoor en de verhoogde ingang. Tezamen markeren ze de status van het hoofdkantoor van een bedrijf van (inter)nationaal belang.

Gaafheid/herkenbaarheid

- Ondanks de renovatie van het gebouw in 2002-2005 bleven de plasticiteit en uitstraling van de toren behouden. De cultuurhistorische waarde van de onderbouw beperkt zich tot het bouwkundige volume en de oorspronkelijke paddenstoelkolommen (voorheen fietsstallingen). [NB: het huidige L-volume van de onderbouw wijkt sterk af van de oorspronkelijke toestand, PM]
- De toren is in technisch-constructief opzicht gaaf gebleven. De stalen jukconstructie is ongewijzigd herkenbaar en draagt bij aan de plasticiteit van de gevels en de expressie van de torenbekroning.
- Het gebouw is nog altijd goed herkenbaar als kantoorgebouw met een representatieve functie.

Zeldzaamheid

- Het gebouw heeft relatieve zeldzaamheidswaarde als een van de vier torens met een dergelijke constructie die, voor zover bekend, rond 1965 in Europa werden gerealiseerd. Samen met de B.P. toren in Antwerpen is dit het enige gebouw van het zogenaamde 'skelettype'.

Hoofdopzet VB-gebouw

↓ Doorsneden. [Bouw, 1965]

Na de realisatie van het VB-gebouw werd het nieuwe hoofdkantoor van Philips Nederland uitgebreid in de vakbladen beschreven. In het tijdschrift *Bouw* lichtte architectenbureau Verhave-Luyt-De Jongh het ontwerp toe. Hoewel destijds conceptuele uiteenzettingen niet zo gebruikelijk waren, komen de achterliggende ideeën wel naar voren.

Ontwerp

Het gebouw is rationeel opgezet, vanuit de huisvestingwensen van Philips Nederland. Dit leidde tot een opdeling in een hoogbouw met kantoren bovenop een langgerekte onderbouw. De architecten kregen de ruimte (en het budget) voor een verbijzondering in constructie en materiaalkeuze. Philips investeerde flink in de verlichting en de kunsttoepassing. Zo kreeg het gebouw de allure en uitstraling die Philips voor zijn nationale hoofdkwartier zocht. Al met al werd het een kostbaar project.

De wens van Philips om zo min mogelijk kolommen in de kantoren te plaatsen, vormde de aanleiding om een ingenieuze constructie in de hoogbouw toe te passen. De kern werd van gewapend beton gemaakt. Hieromheen kwam een staalconstructie met kantoorvloeren, die met trekkabels aan een krans van stalen spanten op het dak hangt. Via de bekroning worden de krachten op de betonnen kern overgebracht. Ook de constructie van de laagbouw bestond uit zowel beton als staal, in de vorm van een staalconstructie voor de eerste verdieping bovenop een betonnen onderbouw. Door de kolommen buiten de gevels te plaatsen, ontstonden ook hier grotendeels kolomvrije kantoren.

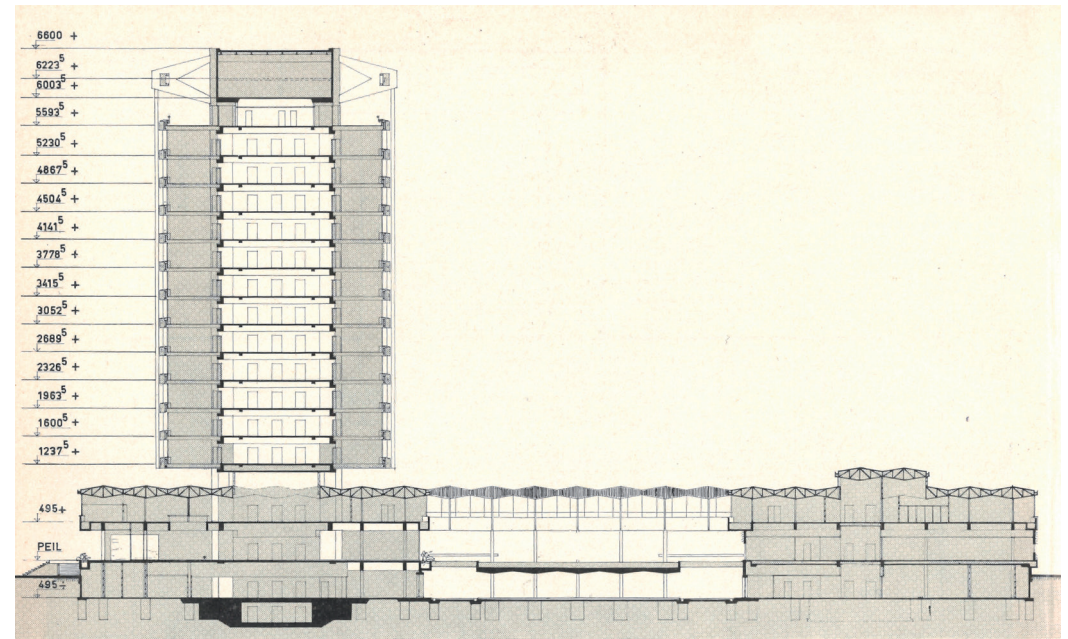
Wijzigingen

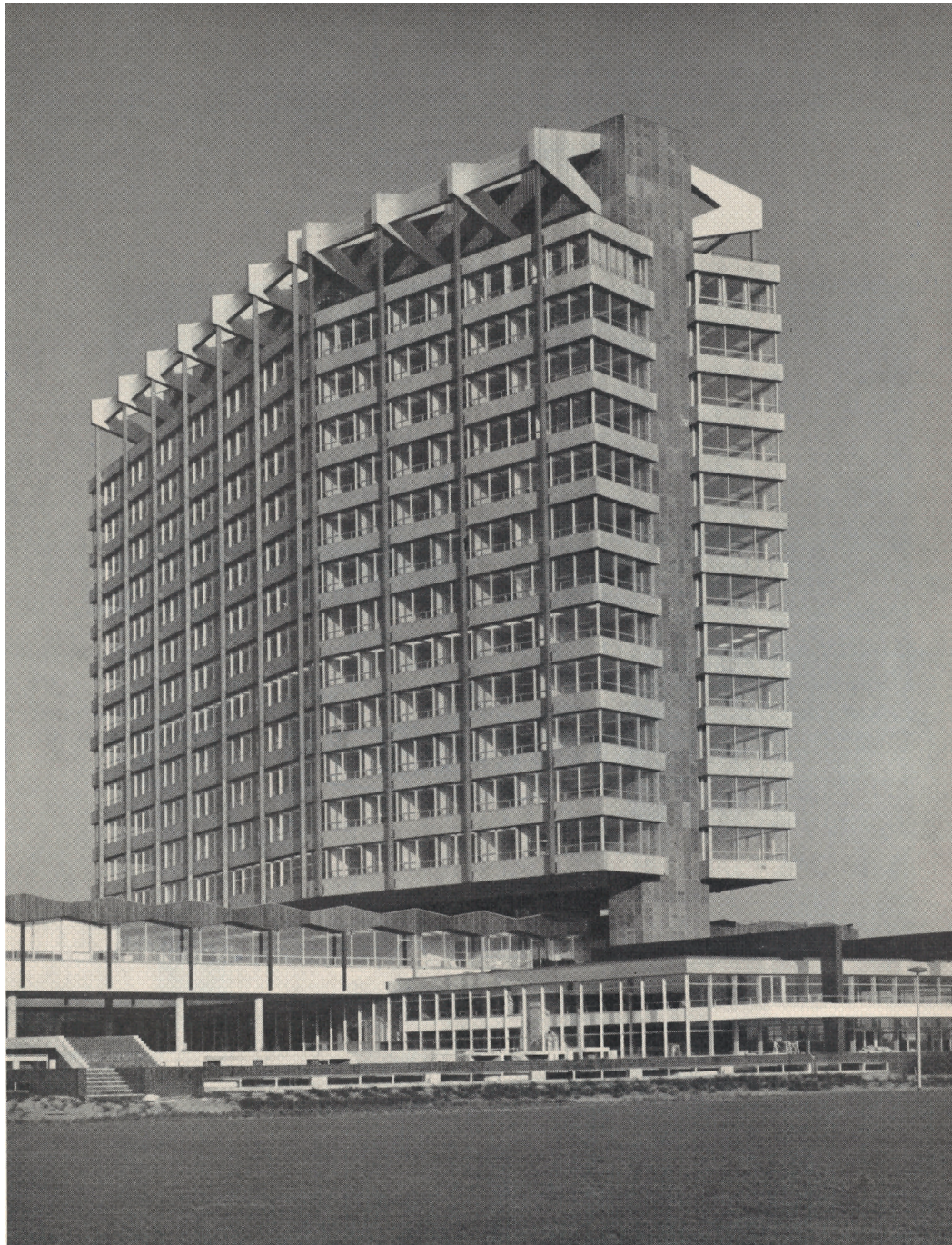
Bij de verbouwing in 2002-2005 werd de constructie van de hoogbouw gespaard. Van de oorspronkelijke laagbouw bleven alleen de betonnen paddenstoelkolommen van de fietsenstalling over. De vervangende laagbouw is klein van maat en ontbeert de constructieve expressie van zijn voorganger. Alle kunstwerken zijn verdwenen, alleen een glazen kunstwerk is in het gebouw opgeslagen.

Ambitie cultuurhistorie

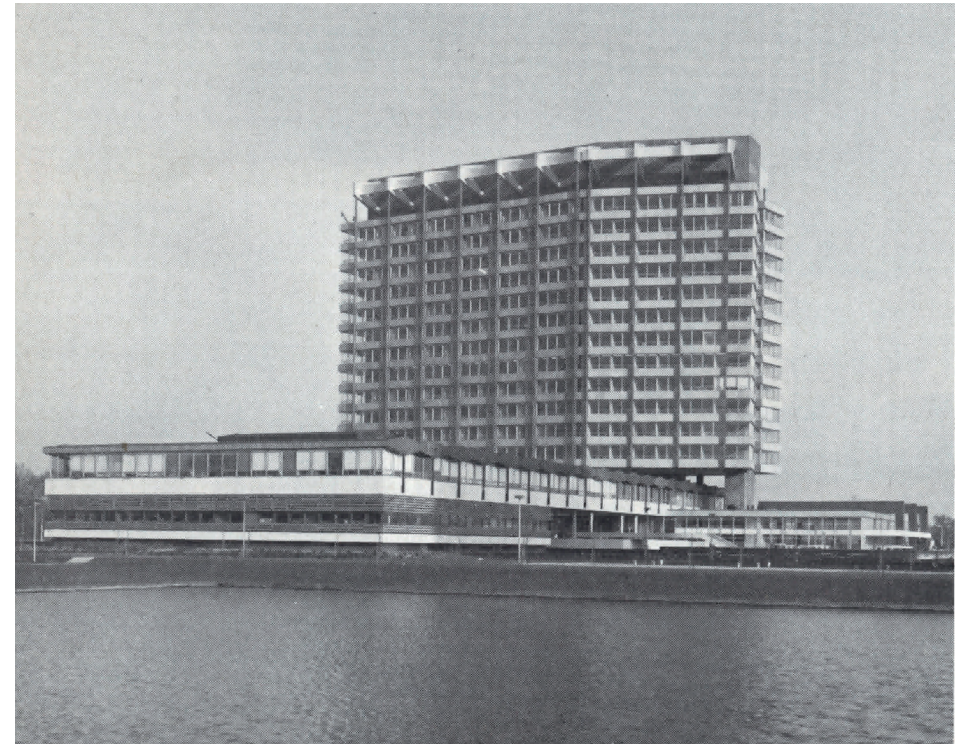
Enigszins gechargeerd kan worden gesteld dat het

VB-gebouw voor de helft uit een bijzonder monument bestaat (hoogbouw) en voor de helft uit een ontwerpogave (laagbouw). En dat terwijl de karakteristiek van het gebouw, zoals de RCE in de toelichting op de aanwijzing schreef, wordt bepaald door 'de samenstelling van twee bouwvolumes: een rechthoekige onderbouw en een haak daarop en daaruit oprijzende twaalf verdiepingen tellende hoogbouw met kroon'. Het is de opgave om a) er weer een geheel van te maken, b) de overgebleven cultuurhistorische waarden vast te houden en c) daar nieuwe betekenis en architectonische kwaliteit aan toe te voegen.

- ← Hoogbouw met op de voorgrond het restaurant. [Bouw, 1965]
- ↓ VB-gebouw vanuit het zuidwesten. [Bouw, 1965]

‘In het ontwerp vond de architect niet alleen gelegenheid om aan het gestelde bouwprogramma te voldoen, maar kreeg hij ook de vrijheid om voor dit gebouw bijzondere aandacht te besteden aan de constructie.’

-
Architectenbureau Verhave-Luyt-de Jongh, 1965

De hoogbouw

Ontwerp

Door de hoogbouw evenwijdig aan de Boschdijk te situeren, kregen de kantoren een oost-west oriëntatie. Het volume bestaat uit twaalf kantoorlagen met daarop een terugspringende verdieping met 'lunchkamers' en ontvangstruimtes voor de directie, die zelf op de twaalfde verdieping kantoor hield. In de kroon zijn twee lagen met installaties en technische ruimten. De kern van de hoogbouw bevat liften, leidingen, toiletten en trappenhuizen. De liftschachten waren bekleed met essen Decowall en de plafonds met geprofileerde blankhouten stroken. Aan weerszijden van de kern was een gang, die doorliep tot de gebouwkoppen en alle kantoorvertrekken ontsloot. Langs de gangen waren kastenwanden met bovenlichten, gemaakt van essenhout, aan de gangzijde met suwde (vinyl) beplakt. Het hout gaf een contrast met de brute constructie en het beton, glas en staal.

Op een stramien van 188 cm konden naar believen scheidingswanden in de kantoorstrook worden afgescheiden. Het doorsnee kantoor was twee traveeën breed. Aan de koppen was het mogelijk om grote afdelingen te maken, van gevel tot gevel. In de kantoren waren de plafonds met aluminium stroken bekleed. De gevels van de hoogbouw bestonden uit borstweringen van geëmailleerde sandwichplaten en aluminium puien. De eindbokken en de kopgevels zijn bekleed met maggia graniet, in contrast met de strakke en ranke profilering van de puien.

Wijzigingen

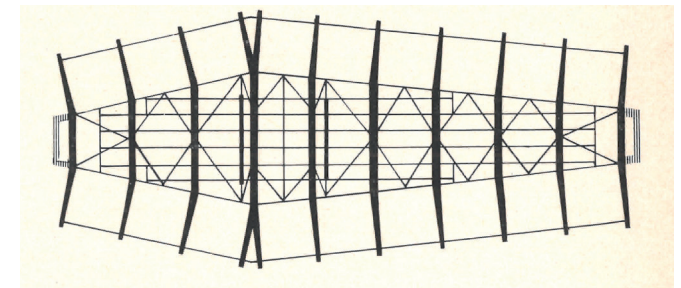
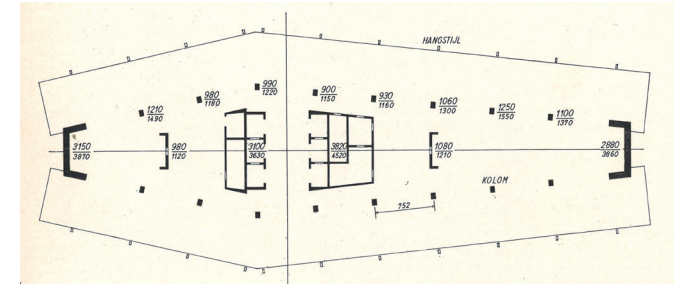
In 2002-2005 zijn de puien vervangen met een iets

breder profielering. De kantoorverdiepingen kregen een nieuwe indeling. In het interieur van de hoogbouw bleven, zoals de RCE in de toelichting op de aanwijzing stelt, alleen de trappenhuizen en directievertrekken bewaard.³ Volgens de architect van de aanstaande transformatie zijn de directievertrekken echter niet meer aanwezig. De iconische hangconstructie is gespaard, net als de granieten eindbokken en kopgevels. De indeling van de kantoorverdiepingen is gewijzigd.

Ambitie cultuurhistorie

De hoogbouw rechtvaardigt de aanwijzing van gebouw VB als rijksmonument. Dit zit hem in de trekstangen, de kroon op het dak, de constructie met een betonnen kern en een stalen korset en de plastic van de gevels. Vanuit het perspectief van cultuurhistorie zijn dit allemaal te koesteren kwaliteiten. Ten aanzien van mogelijke interventies in de gevels in verband met een herbestemming van het gebouw (zoals het toevoegen van buitenruimtes) geldt dat deze dienen te worden geïntegreerd in het totale gevelbeeld. Bij eventuele andere wijzigingen in de toekomst, vormt de oorspronkelijke profilering, materialisatie, detaillering en kleurstelling het vertrekpunt voor een nieuw ontwerp. De ambitie voor het interieur is om de structuur met een herkenbare betonnen kern en daaromheen een stalen schil herkenbaar te laten en bij een eventuele nieuwe indeling van oorspronkelijke opzet (plaatselijk) zichtbaar te maken. Voor het interieur geldt: behoud de relict en specials, zoals (in de aanwijzing omschreven) de trappenhuizen, directievertrekken (voor zover nog aanwezig) en de verbijzondering van bovenste verdieping.

- ↓ Overzicht van de dragende constructie van de hoogbouw. [Bouw, 1965]
- ↓↓ Plattegrond van het dak. [Bouw, 1965]

‘Gebruiker wilde zo min mogelijk gehinderd zijn door kolommen in de kantoorruimten. Voor de hoogbouw heeft dit geleid tot een opzet waarbij de kern van de hoogbouw werd gedacht in gewapend beton, terwijl aan weerszijden van deze kern de in staalconstructie uitgevoerde kantoorvloeren zouden worden opgehangen door middel van hangstijlen aan stalen spanten die zijn opgelegd op de betonnen kern van de hoogbouw.’

Architectenbureau Verhave-Luyt-de longh, 1965

↓ Vanaf het dak van de hoogbouw. [Bouwkundig Weekblad, 1965]

↓ Gang in de hoogbouw. [Bouwkundig Weekblad, 1965]

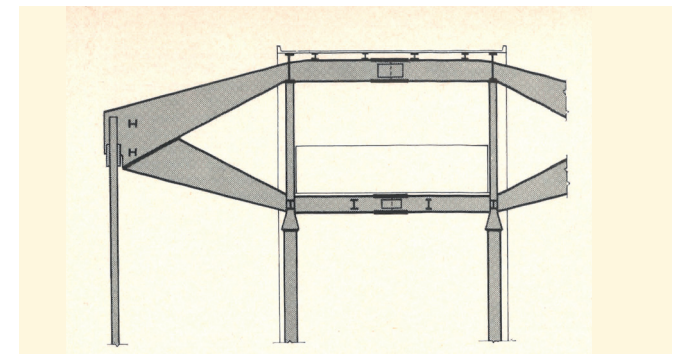

↓ Gang met trappenhuis in de hoogbouw. [Bouwkundig Weekblad, 1965]
↓↓ Dwarsdoorsnede over de veertiende verdieping en het dak. [Bouw, 1965]

‘Gangen en kantoren worden gescheiden door kastenwanden, van een dusdanige verdeling, dat op elke travee (188 cm) een kantoorcheidingswand kan worden geplaatst. De gangwanden zijn zo geconstrueerd dat men, door ze weg te laten, aan de kopseinden van elke verdieping grotere afdelingen van gebouwbreedte kan vormen.’

Architectenbureau Verhave-Luyt-de longh, 1965

De laagbouw

Ontwerp

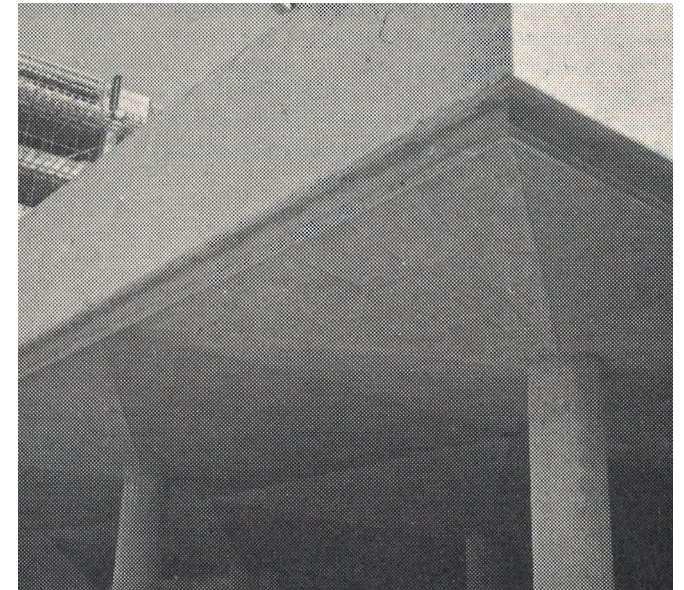
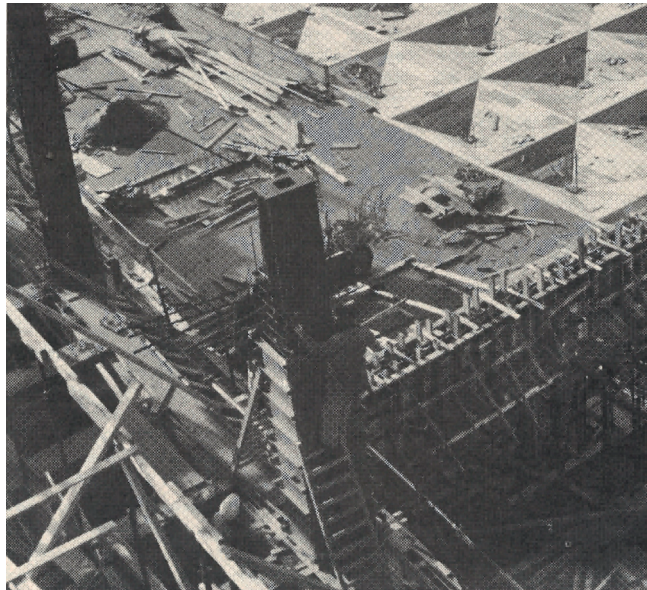
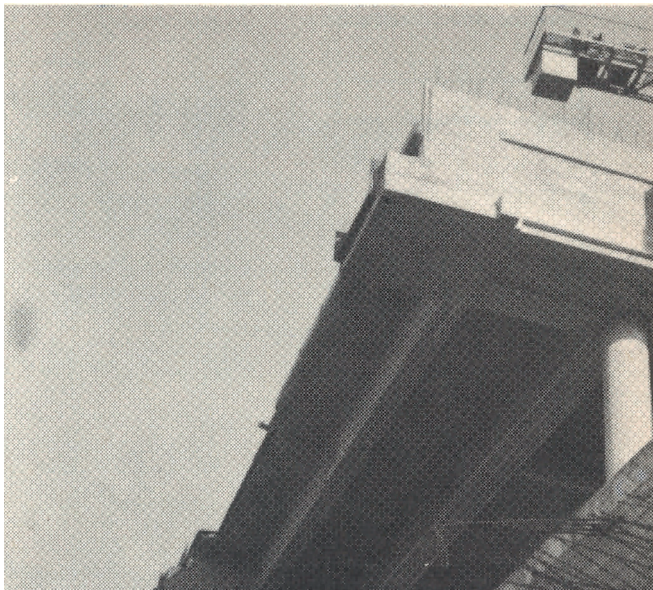
De oorspronkelijke laagbouw was opgebouwd uit verschillende, deels ten opzichte van elkaar verschoven volumes, die een verrassend grote ruimtelijkheid opleverden, zowel binnen als buiten. De laagbouw bestond uit drie verdiepingen: souterrain, begane grond en eerste verdieping. De begane grond lag verhoogd ten opzichte van zijn omgeving, als een beletage. Deze laag bestond uit twee volumes met een open ruimte ertussen: aan de kant van de Boschdijk was de entreehal met het voorlichtingscentrum en een restaurant. Het volume aan de westzijde huisvestte de kantoormachineafdeling met de computers. Op de eerste verdieping was de orderafdeling. Uit de toelichting van de architecten blijkt dat de afwikkeling van orders bepalend was voor het concept en de afmetingen van de laagbouw. De orderafdeling nam de hele eerste verdieping

in beslag en had bovendien een verticaal contact met de kantoormachine in de westvleugel.⁴ De grote kantoren waren voorzien van verplaatsbare glaswanden.

Het souterrain was toegankelijk via verschillende trappen en een aflopende toegangsweg vanaf de voorzijde van het gebouw. Aan de voorzijde bevond zich een deel van het voorlichtingscentrum en aan de andere kant waren technische ruimten, archieven en werkplaatsen. Door middel van een binnenstraat (in grijs aangegeven op de plattegrond op p. 13), met een eigen entree in het talud naast de hoofdentree, konden fietsers de fietsenstalling bereiken. De straat was zo breed dat ook de expeditie en logistiek hier een plek vonden. Met een roltrap konden de fietsers vanuit de stalling naar de begane grond. De laagbouw had een dak met een zigzagvorm, die ontstond

- ↙↙ Consoles verdiepingvloer. [Bouw, 1965]
- ↙ Bekisting van de "diamantvloer". [Bouw, 1965]
- ↓ Onderzijde van het dak van de rijwielstalling. [Bouw, 1965]

door de gordingen tussen de vakwerkspanten een sterk verlopende hoogte te geven. De zigzagvorm gaf een expressief beëindiging aan de gevels en leverde gezien vanuit de hoogbouw een markant daklandschap op. Het geplooidde plafond van de eerste verdieping was, net als de dakrand, bekleed met stroken geprofileerde wengé. Borstweringen waren voorzien van Portugees christallino. De verschillende materialen en texturen gaven de onderbouw een bont uiterlijk, met een horizontale geleiding, aan de onderkant gedomineerd door een betonconstructie, naar boven lichter met stalen spanten en de met hout beklede, zigzaggende dakrand. In de hal lagen tegels, 40x40, van gepolijst natuursteen. In de aluminiumpuien was op de begane grond een vaste zonwering aangebracht met eveneens aluminium schoepen.

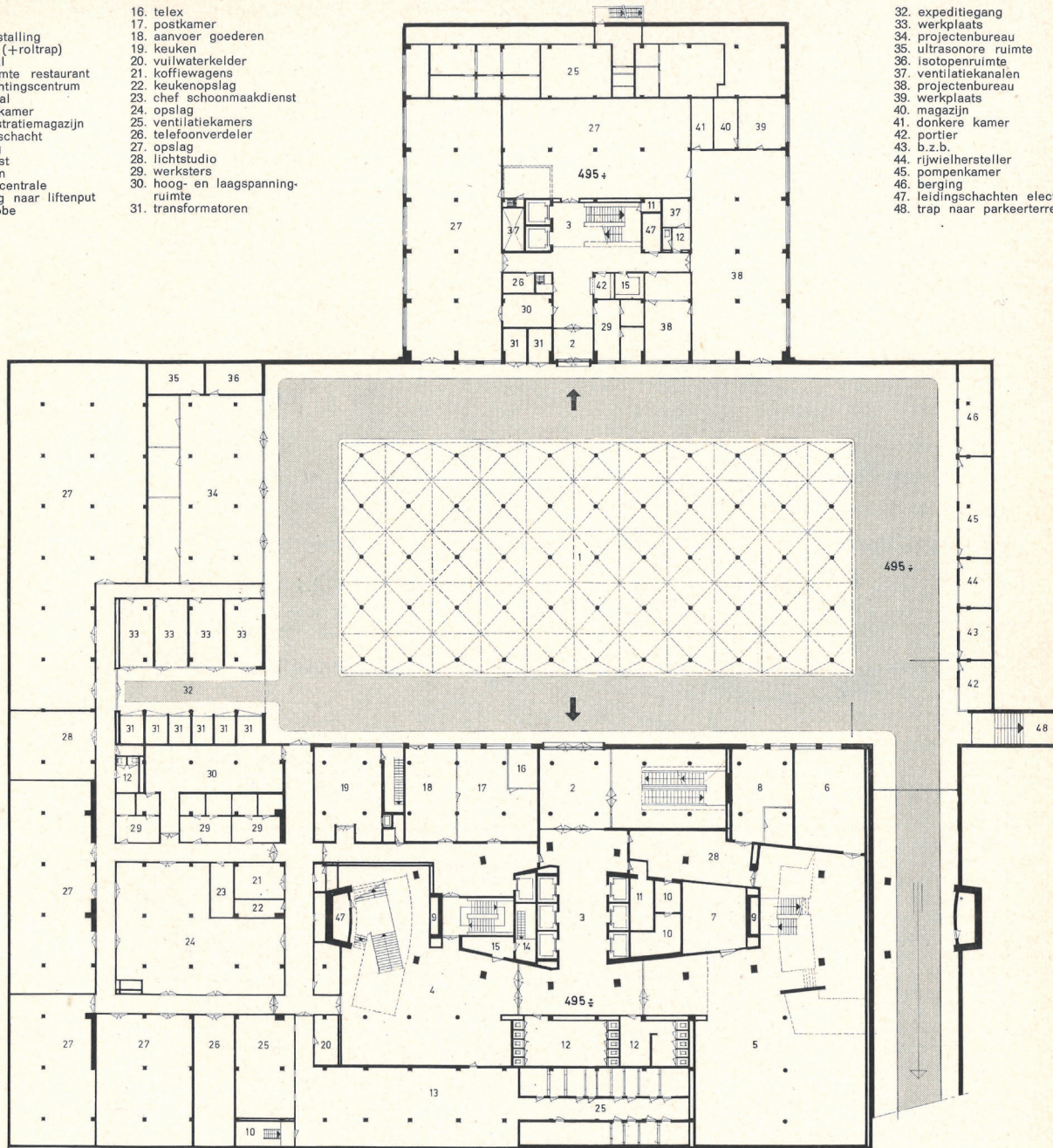

LEGENDA

1. fietsenstalling
2. entree (+roltrap)
3. liftenhal
4. voorruimte restaurant
5. voorlichtingscentrum
6. leslokaal
7. muziekkamer
8. demonstratiemagazijn
9. leidingschacht
10. berging
11. werkkast
12. toiletten
13. warmtecentrale
14. afdaling naar liftenput
15. garderobe

16. telex
17. postkamer
18. aanvoer goederen
19. keuken
20. vuilwaterkelder
21. koffiewagens
22. keukenopslag
23. chef schoonmaakdienst
24. opslag
25. ventilatiekamers
26. telefoonverdelers
27. opslag
28. lichtstudio
29. werksters
30. hoog- en laagspanning-ruimte
31. transformatoren

32. expeditiegang
33. werkplaats
34. projectenbureau
35. ultrasonore ruimte
36. isotopenruimte
37. ventilatiekanalen
38. projectenbureau
39. werkplaats
40. magazijn
41. donkere kamer
42. portier
43. b.z.b.
44. rijwielhersteller
45. pompkamer
46. berging
47. leidingschachten electra
48. trap naar parkeerterrein

← Plattegrond van het souterrain. [Bouw, 1965]

‘De rijbaan om de fietsenstalling is zo ruim gehouden dat aan- en afvoer van goederen met vrachtwagens kan plaatsvinden o.a. voor de archieven, het voorlichtingscentrum, de keukenafdeling, enige werkplaatsen.’

‘In het souterrain onder de hoogbouw zet zich aan de ene zijde het voorlichtingscentrum voort, aan de andere zijde bevinden zich o.a. warmtecentrale, keukenafdeling, schoonmaakafdeling, archieven en werkplaatsen.’

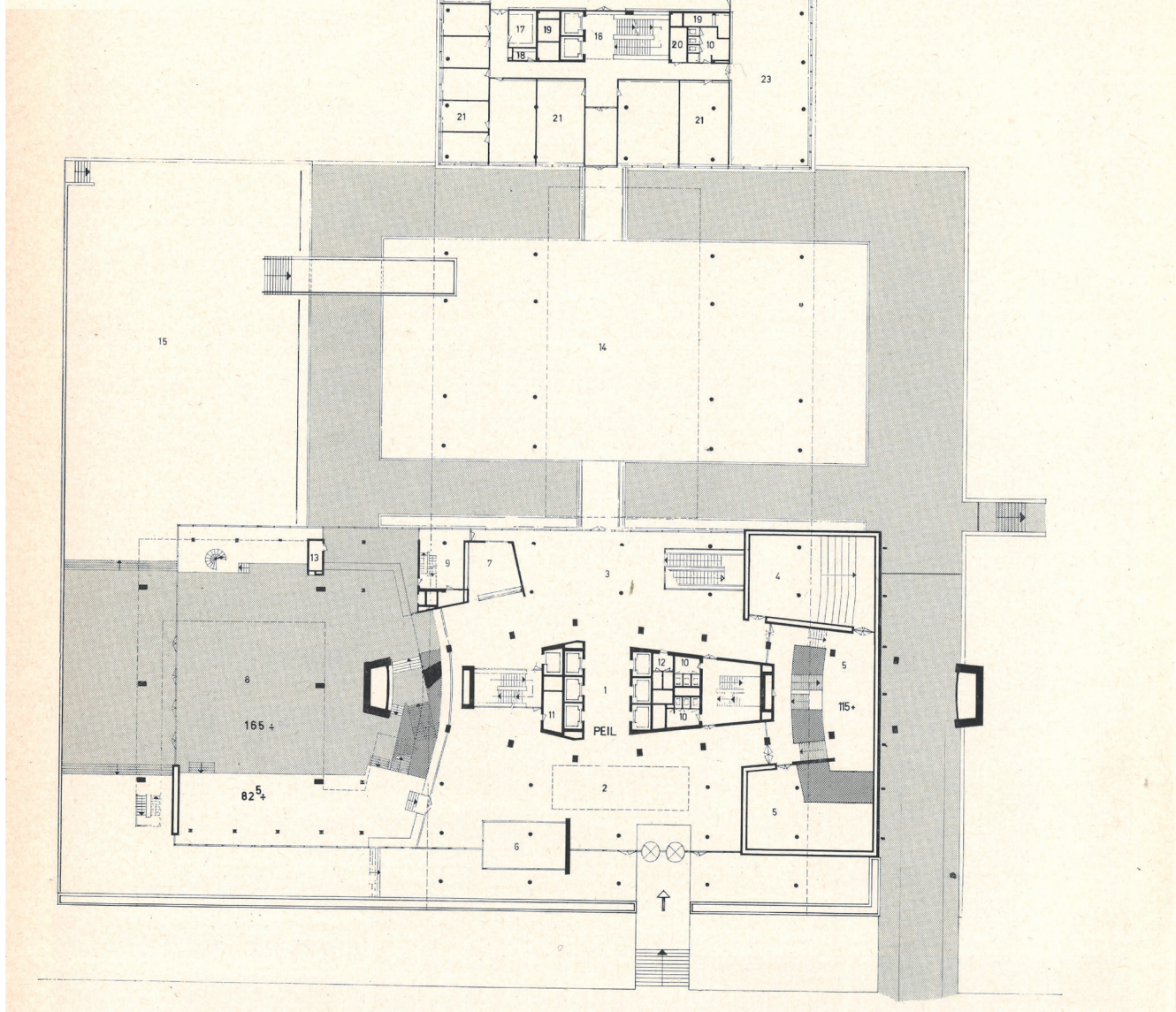
Architectenbureau Verhave-Luyt-de longh, 1965

LEGENDA

1. liftenhal
2. entree hal
3. roltrap hal
4. vergaderzaal
5. voorlichtingscentrum
6. telefonistenloge
7. reiskas
8. restaurant
9. dagverblijf
10. toiletten
11. berging

12. garderobe (werkkast/verdeelkast)
13. ventilatiekamer
14. daktuin
15. terras
16. liftenhal
17. garderobe
18. pantry
19. ventilatiekanalen
20. verdeelkast
21. kantoren
22. mechanische boekhouding
23. computers

Kantoorgebouw Philips Nederland

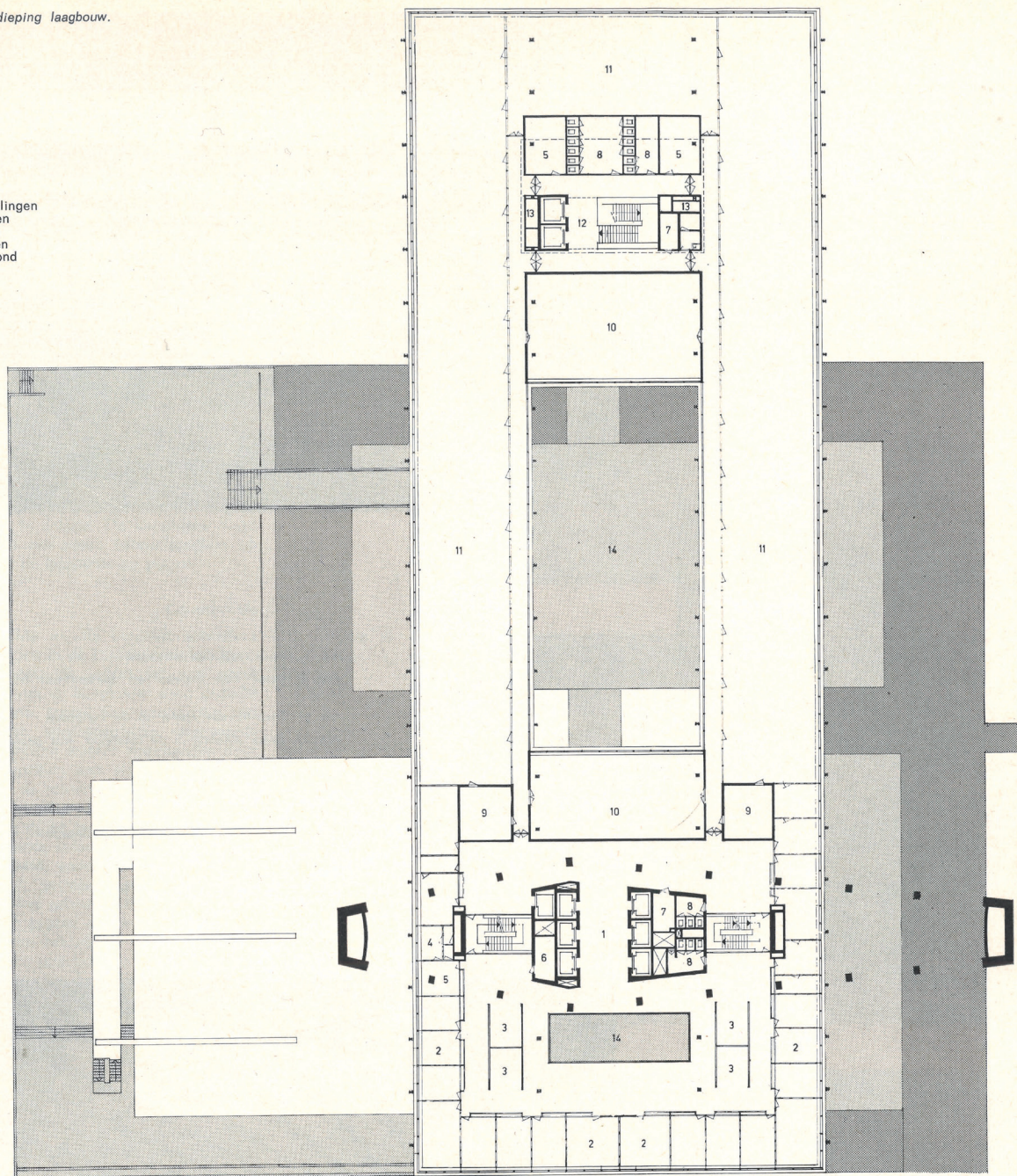

← Plattegrond van de begane grond. [Bouw, 1965]

Afb. 7. Eerste verdieping laagbouw.

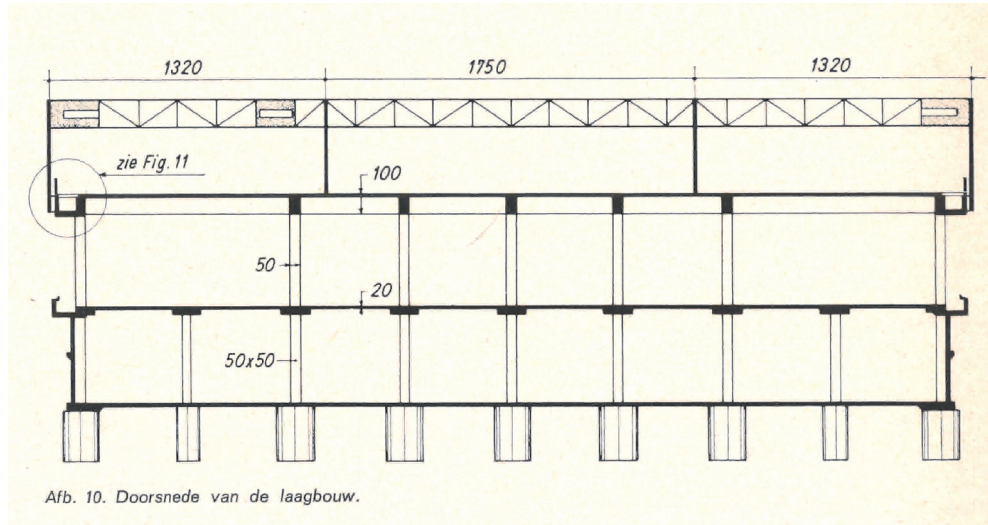
LEGENDA

1. liftenhal
2. kantoren
3. spreekkamers
4. pantry
5. garderobe
6. berging
7. verdeelkast
8. toiletten
9. kluizen
10. brandvrije afdelingen
11. grote afdelingen
12. liftenhal
13. ventilatiekanalen
14. vide beganegrond

← Plattegrond van de eerste verdieping. [Bouw, 1965]

↓ Doorsnede van de laagbouw. [Bouw, 1965]

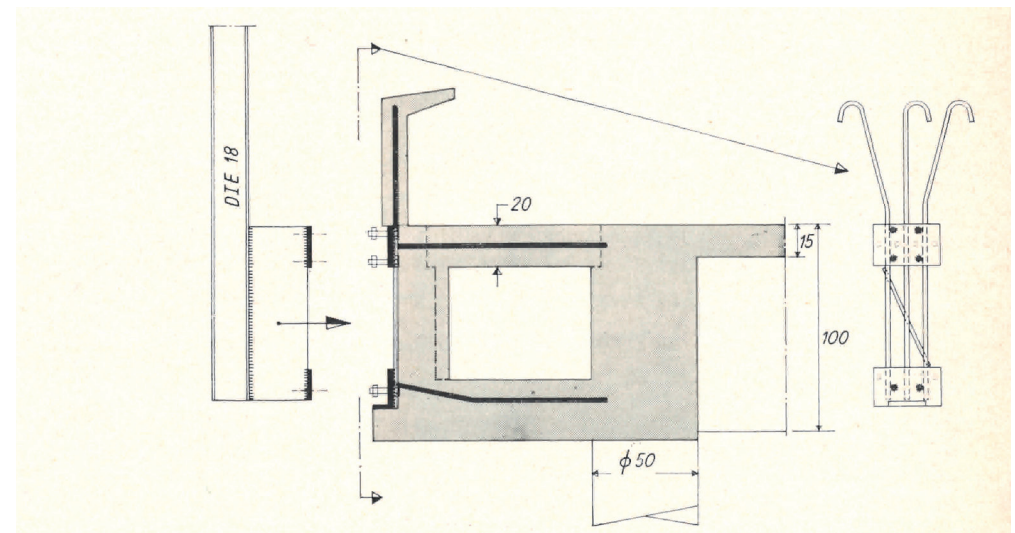
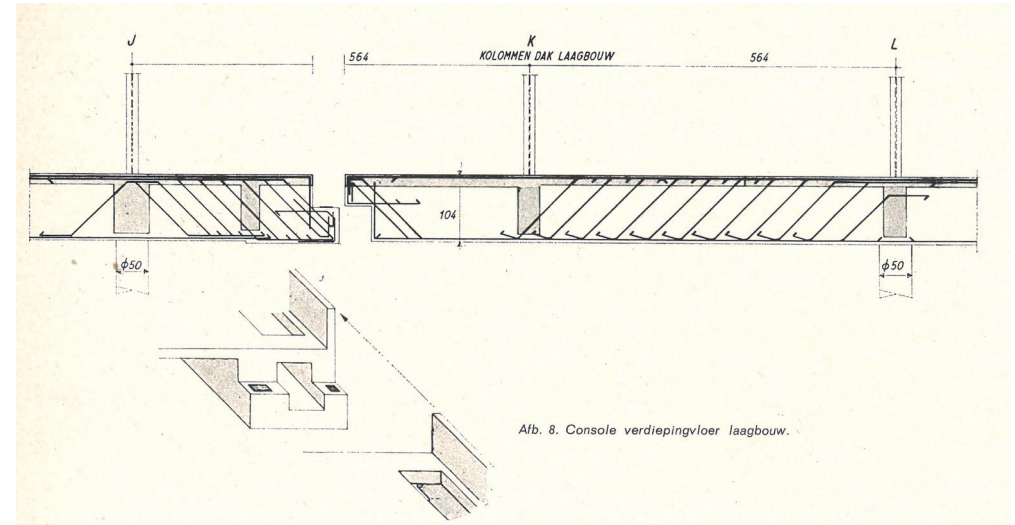

'Bij de laagbouw is het uitgangspunt voor de constructie eveneens geweest het plaatsen van zo min mogelijk kolommen in de kantoorafdelingen. De grote kantoorafdeling op de eerste verdieping is daarom van staal geconstrueerd op de betonnen onderbouw. Hier zijn de kolommen buiten de gevels geplaatst en werden stalen spanten geconstrueerd van 13,5 en 17,5 m overspanning.'

Architectenbureau Verhave-Luyt-de Jongh, 1965

↓ Detail van de console van de verdiepingvloer in de laagbouw. [Bouw, 1965]

↓↓ Doorsnede van een gevelbalk van de laagbouw, met de bevestiging van de kolommen van het dak. [Bouw, 1965]

Wijzigingen

Bij de verbouwing van 2002-2005 werd de laagbouw verkleind: lager, smaller en ondieper. Er kwamen nieuwe glasgevels omheen. Alleen de betonnen paddenvstoevloeren van de fietsenstalling werden gespaard en in de nieuwe laagbouw opgenomen.

Ambitie cultuurhistorie

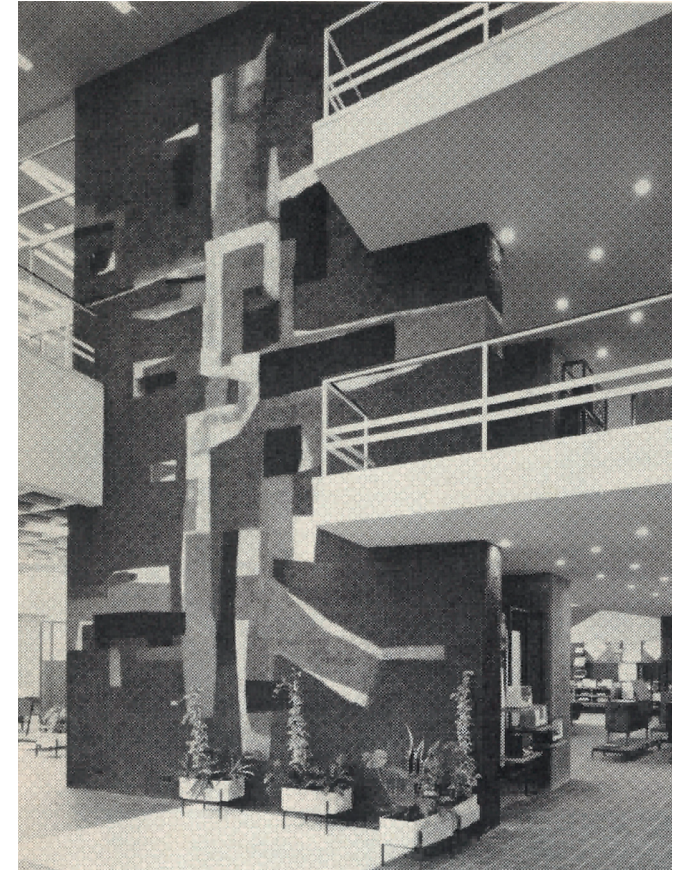
Met de vernieuwde laagbouw is het samenspel tussen hoog- en laagbouw verdwenen. Oorspronkelijk schurkte de laagbouw, met zijn verschillende volumes tegen de hoogbouw aan. Nu gaapt er een leegte tussen laag- en hoogbouw, de spanning is er uit gelopen. Uitgangspunt voor de toekomst is om het oorspronkelijke volume van de laagbouw terug te brengen en in hoofdlijnen het beeld van de laagbouw te herstellen, waarvoor eventueel eigentijdse middelen kunnen worden ingezet. Alleen aan de achterzijde zal het niet mogelijk zijn het volume volledig te reconstrueren, vanwege de nabijheid nieuwbouw. Uiteraard worden de paddenvstoelekolommen van de voormalige fietsenstalling gekoesterd en in de transformatie herkenbaar gehouden. De route vanaf het parkeerterrein, via een 'promenade architecturale' naar de hoogbouw (route omgeving – laagbouw – hoogbouw) blijft zover mogelijk herkenbaar, nieuwe routes naar het gebouw worden zo mogelijk op vergelijkbare wijze ingevuld. De vormgeving van de laagbouw laat zich inspireren door de oorspronkelijke kwaliteiten: geleiding van volumes, plasticiteit, materialisatie en constructieve kwaliteit. Voor het interieur valt inspiratie te halen uit de gelaagde opzet, de ruimtelijkheid, de routing, het gebruik van daglicht en kunstlicht, de toepassing van kunst en de materialisatie.

↓ Glaswand van kunstenaar Harry op de Laak, tussen het restaurant en de ingangshal. [Bouw, 1965]

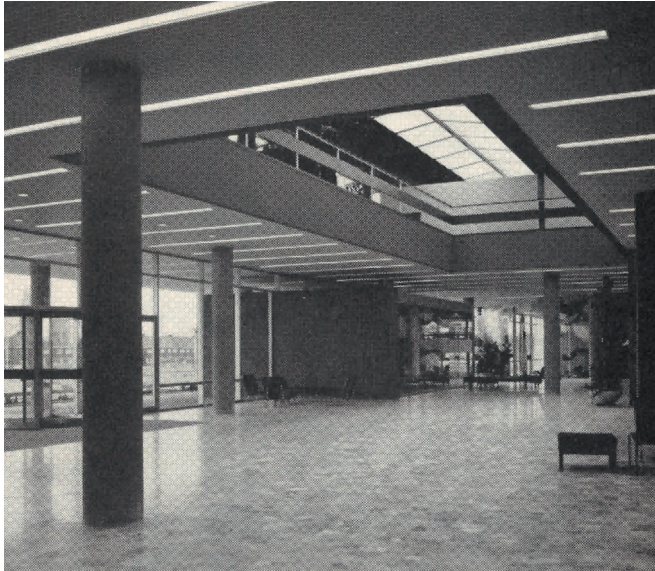

↓ Muurschildering in het voorlichtingscentrum. [Bouw, 1965]

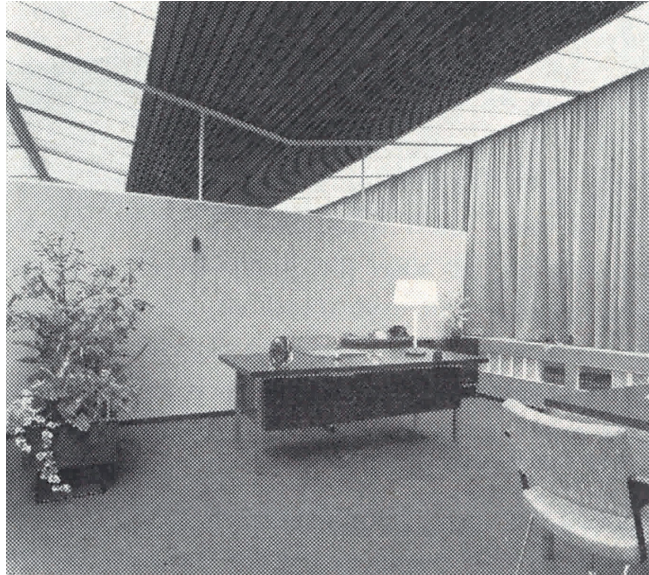

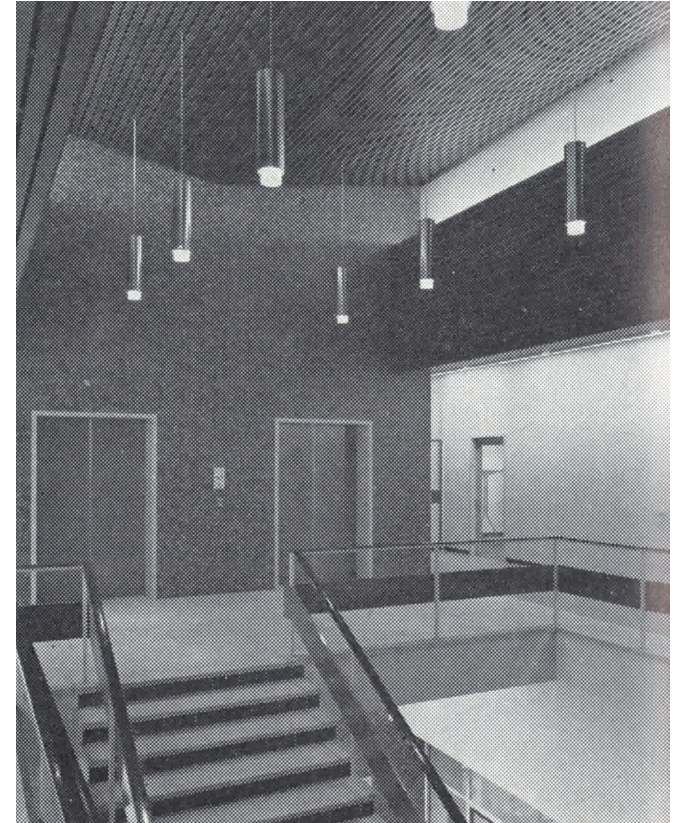
Hoofdentree. [Bouw, 1965]

Kantoor in de laagbouw. [Bouw, 1965]

Trap en liftenhal in de laagbouw. [Bouw, 1965]

'Het geplooidde plafond van de laagbouw, evenals de dakrand, zijn van geprofileerde stroken wengé. De bekleding van de liftschachten in de kern van de hoogbouw is van essen Decowall. De plafonds in de kernen van de hoogbouw zijn van geprofileerde blank-houten stroken, de kastwanden van de hoogbouw en laanbouw van essehout, aan de gangzijde beplakte met suwde.'

-
Architectenbureau Verhave-Luyt-de longh, 1965

← Nachtbeeld van het VB-gebouw, z.j. [RCE, Eindhoven in Beeld]

*‘Voor het kantoorgebouw voor Philips Nederland
heeft de avondverlichting van het gebouw de grootste
aandacht gehad.’*

-
Architectenbureau Verhave-Luyt-de Jongh, 1965

← Het VB-gebouw vanuit de lucht. De inrichting van het maaiveld is goed zichtbaar. 1965. [Aerocamera]

Omgeving

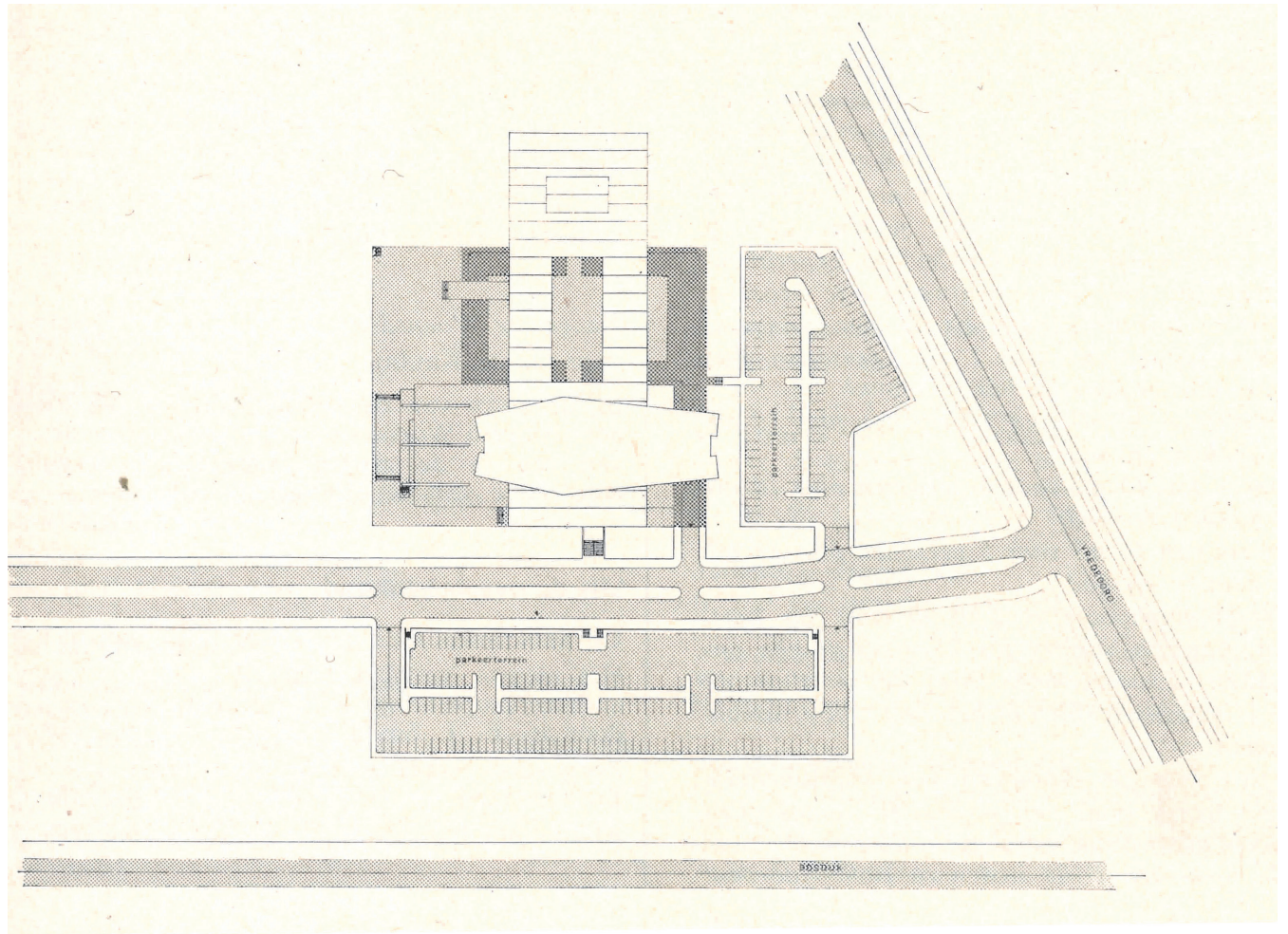
Situatietekening. [Bouw, 1965]

Ontwerp

Het is (nog) niet duidelijk wie de buitenruimtes rondom gebouw VB heeft ontworpen. Wel zijn er tal van historische luchtfoto's die de aanleg en verdere ontwikkeling laten zien. De relatie van het gebouw met zijn toenmalige omgeving is te herleiden tot drie punten: a) de routing naar het gebouw, b) terrassen en tuinen rondom het gebouw en c) de zichtlijnen op het gebouw. Voor de architecten (en Philips) moest VB een iconisch gebouw worden, dat (destijds) het begin van de bebouwde kom van Eindhoven markeerde.⁵

De routing

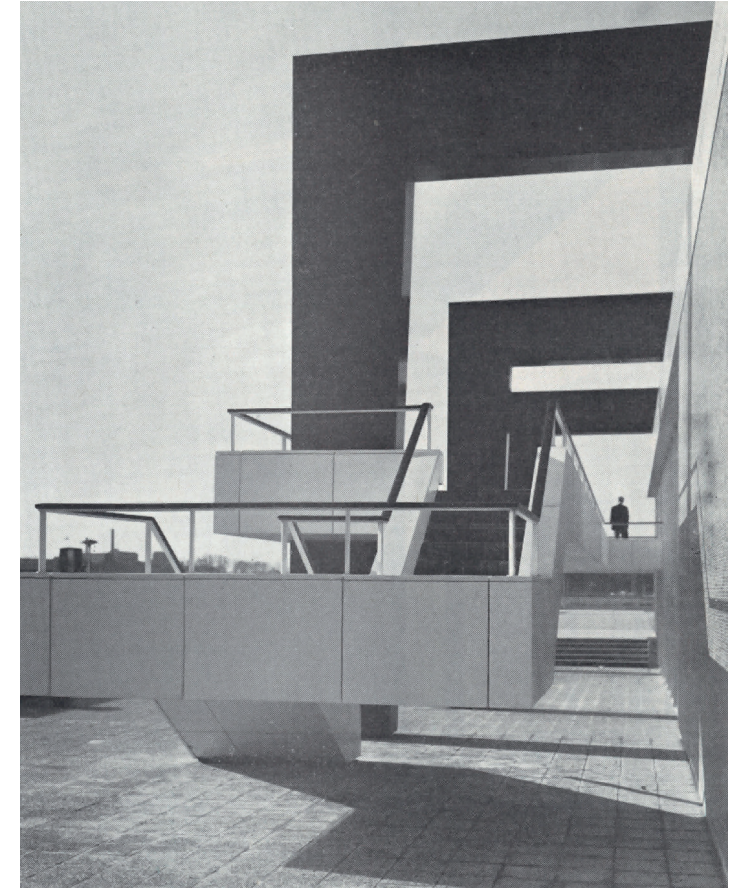
Het VB-gebouw was per auto bereikbaar vanaf de straat Vredeoord. Bezoekers reden door het groen de campus op, zagen de kopse gevel van het hoofdkantoor, konden ervoor langsrijden en sloegen dan af naar het parkeerterrein terzijde van de Boschdijk. De architecten: 'Het niveau van deze parkeerplaatsen is laag gehouden, zodat het uitzicht op het gebouw vanaf de weg niet wordt belemmerd door geparkeerde auto's.'⁶ De looproute naar de entree was een 'kathedrale benadering'. Vanaf het laaggelegen parkeerterrein doemde het VB-gebouw voor de bezoeker in al zijn (intimiderende) monumentaliteit op. Via een nietig trapje werd de imposante hal met kunstwerken in de sokkel van het kantoor bereikt. Hierboven leek de hoogbouw van de kantoorstoren vrij in de lucht te zweven en het geheel werd afgesloten met de kroon van de directie. Met deze opzet kon het hoofdkantoor zich haast terloops in de stad manifesteren (een open terrein met groene randen en vrijstaande gebouwen) en tegelijk op eigen terrein monumentaal en imponerend overkomen.

Terrassen en tuinen

Door de gelede opbouw uit verschillende op en over elkaar geschoven volumes, had de oorspronkelijke laagbouw een speelse overgang naar de omringende tuinen. Naast het trapje naar de hoofdentree, kon het souterrain (per fiets en auto) worden bereikt vanaf de voorzijde en te voet vanaf het parkeerterrein tussen het gebouw en Vredeoord in. Oude luchtfoto's laten goed zien hoe het dak van het souterrain aan de zuid- en oostzijde uitstak onder het volume van de begane grond en een terras vormde. Dit terras lag iets boven maaiveld en was vanaf de verdieping met prachtig vormgegeven trappen bereikbaar. Rondom de laagbouw en het terras vormden plantenborders de overgang naar een groot doorlopend gazon. De VB-locatie lag vrij op de campus, met aan de zijde van de Boschdijk en langs Vredeoord een parkeerterrein, beide afgeschermd van de straat Vredeoord door een bosschage. De zichtlijn op de kopgevel van VB bij binnenkomst bleef wel open. Aan de achterzijde van het gebouw was een met bomenrijen omzoomd pad richting een vijver. Bovenop de fietsenstalling was ook nog een daktuin, een groene hof in de laagbouw, die toegankelijk was via een trap vanaf het terras.

Zichtlijnen

De architecten schreven dat het zicht vanaf de Boschdijk op het VB-gebouw belangrijk was, reden om het parkeerterrein voor het gebouw verdiept aan te leggen. De groenaanplant langs Vredeoord hield eveneens rekening met zicht op de kopgevel van het gebouw: op de hoek met de Boschdijk was een grasveld met enkele lage bomen, ter hoogte van het VB-gebouw waren er lage struiken en voorbij het gebouw waren hogere bosschages, die aansloten op de bosrand van het tegenovergelegen landgoed De Grote Beek. Uit deze opzet valt af te leiden dat er twee gezichtspunten op het gebouw (vanuit de omgeving) belangrijk waren: frontaal zicht vanaf de Boschdijk en zicht op de kopse kant van de hoogbouw vanaf Vredeoord. Tegelijk zorgde de aanplant van bomen en struiken langs de Boschdijk (in de bouwtijd en in de jaren erna) ervoor dat het zicht op het kantoor op de langere termijn zou verminderen.

- A: plantvak
- B: bosschage
- C: gazon
- D: bomenlaan
- E: terras
- F: wandelpad
- G: lichtkap

Twee Ansichtkaarten van het VB-gebouw, waarop in de onderbouw het samenspel van volumes, materialen, textuur en kleur is te zien.
[SHM]

Wijzigingen

Met de sloop van de laagbouw in 2002-2005 verloor het VB-gebouw het contact met het maaiveld. De routing naar het gebouw werd getransformeerd, de entreetrap maakte plaats voor een zeer brede tribunetrap die uitkomt op een bordes, voor de nieuwe entree. Rondom de (gekrompen) laagbouw loopt een pad, met daarachter voornamelijk gazon. Het zicht vanaf de Boschdijk op het VB-gebouw is enigszins vertroebeld door de hagen en hoge bomen langs het parkeerterrein en op de hoek Boschdijk-Vredenoord. De zichtbaarheid van het kantoor vanaf de Boschdijk is hierdoor sterk verminderd.

Ambitie cultuurhistorie

In de verbouwde laagbouw is de routing naar de hoofdentree op een nieuwe manier gemaakt. Door de brede tribunetrap en het bordes is de crux van de routing verloren: de opeenvolging parkeerveld, weg, smalle trap, entree, imponerende hal, lift. Naar de toekomst toe is het de ambitie om de routing naar de hoofdentree op een nieuwe wijze in te vullen, en de spanning erin terug te brengen – met heldere overgangen. Naar de omgeving toe is het de uitdaging om vanuit de laagbouw contact te maken met de omgeving, door middel van helder begrensde terrassen en tuinaanleg – geïnspireerd op de oorspronkelijke aanleg. Wat betreft zichtlijnen gaat het om de ervaring van de kopse zijgevel vanuit Vredenoord bij binnenkomst op het terrein en de beleving van de campus met het hoofdgebouw vanaf de Boschdijk: een onderbreking van de bebouwingswanden met groen en daartussen een vizier op het gebouw.

- ↓ Groenvoorziening rondom het VB-gebouw, 1979. [Aerocamera]
- Volgende pagina: VB-gebouw en parkeerplaats vanaf de Boschdijk., 1979. [RCE, Eindhoven in Beeld]

'De betonnen eindbokken van de hoogbouw zijn, evenals de kop van de hoogbouw, bekleed met maggia graniet. De borstwering van de laagbouw is bekleed met Portugees christallino.'

'De borstweringen van de hoogbouw, evenals de borstwering van de insteek in het restaurant, zijn bekleed met geëmailleerde sandwichplaten, gevuld met isolatiemateriaal.'

Architectenbureau Verhave-Luyt-de Jongh, 1965

Erfgoedstrategie (resumé)

Het VB-gebouw is cultuurhistorisch gezien van grote waarde, het is een van de 100 uitverkoren rijksmonumenten uit de periode 1959-1965. Door verbouwingen en de verhuizing van Philips is echter een deel van de oorspronkelijke waarde verdwenen. De onderbouw en de aansluiting met de omgeving zijn sterk vernieuwd, waarbij enkele relictten uit de jaren zestig overbleven, zoals de paddenstoelvloeren van de fietsenstalling. Van de hoogbouw is de bijzondere constructie bewaard, de opzet van de verdiepingen bleef herkenbaar, de kantoorindeling is gewijzigd en de puien werden vervangen, op basis van de oorspronkelijke opzet.

Bestaande kwaliteiten

Algemeen

- Gebouw als landmark en statussymbool van een wereldbedrijf;
- Solitaire ligging van een hoofdkantoor dat letterlijk uitstijgt boven zijn omgeving;
- Opzet met rechthoekige laagbouw en haaks daaruit oprijzende hoogbouw met bekroning;
- Zeldzame hangconstructie: plasticiteit en uitstraling exterieur toren (ondanks renovaties);

Hoogbouw

- Zichtbare en zeldzame stalen hangconstructie van het 'skelettype': geknikt hoofdvolume, plasticiteit gevels en expressie torenbekroning;
- Gevelbeeld (met iets opgedikte puien)
- Contrast tussen betonnen kern (beton en graniet) en uitkragende kantoren (staal en glas);

- Interieur: lay-out van werkvloeren rondom dichte kern, directievertrekken (voor zover nog aanwezig op de 12e en 13e verdieping) en trappenhuisen;
- Kleur- en materiaalgebruik, bijzondere kunsttoepassing (voor zover nog aanwezig);

Laagbouw en buitenruimte:

- Verdiept parkeerterreinen met keermuren (zwarte baksteen), met vrij zicht op het gebouw;
- Klassieke benadering kantoor op een (voor zover nog aanwezig) groen maaiveld met bordes, trappartijen en keermuren;
- Onderbouw: paddenstoelkolommen voormalige fietsenstalling (aanwijzing RCE);

Wijzigingen

- De oorspronkelijke context van de Philips-campus is verdwenen, het hoofdkantoor staat als een Fremdkörper in een nieuwe stedelijke omgeving;
- Belangrijke kunstwerken zijn verdwenen uit het gebouw;
- Het samenspel en de 'spanning' tussen hoogbouw en laagbouw bestaat niet meer (bouvvolumes, plasticiteit, constructie, gevelbeeld); de hoogbouw steekt ver boven de ineengeschrompelde laagbouw uit;
- De route naar de hoofdentree is veranderd en verloren door toevoeging van een brede tribunetrap en een terras voor de entree aan drama en impact;
- De oorspronkelijke aanleg van terrassen en tuinen is verdwenen; de laagbouw maakt geen contact meer met het omringende maaiveld;
- De interieurs zijn in het gehele gebouw gewijzigd, met name in de afwerking en materialisatie;

Bij de herbestemming van het VB-terrein en de nieuwe stedenbouwkundige ontwikkeling van de directe omgeving, zijn ten aanzien van het erfgoedbelang drie doelen te formuleren:

1. Koesteren van de monumentwaarden van het voormalige hoofdkantoor van Philips;
2. Ontwikkelen van een 'gepaste' interventie voor de niet-originele delen van het monument;
3. Afstemmen van de stedelijke herontwikkeling op het monument en zijn relatie tot de omgeving (zichtlijnen, routing, buitenruimte).

Deze doelstelling kan worden uitgewerkt in de volgende ambitie⁷:

Algemeen

- Herstel van de samenhang en het samenspel tussen hoogbouw en laagbouw, en tussen laagbouw en omgeving. Dit kan (vertrekkend vanuit de cultuurhistorische waarde) zowel met oorspronkelijke als met hedendaagse middelen vorm worden gegeven. Er ligt een uitdagende, maar ook complexe (ontwerp) opgave om monument en onderbouw/omgeving met elkaar te verzoenen. Het is de uitdaging om a) er weer een geheel van te maken, b) de overgebleven cultuurhistorische waarden vast te houden en c) daar nieuwe betekenis en architectonische kwaliteit aan toe te voegen.
- Kunsttoepassing: het VB-gebouw was onderscheidend mede door de vele kunstwerken. Onderzoek of opgeslagen kunst kan worden teruggeplaatst en/of

met nieuwe kunsttoepassing het gebouw kan worden verbijzonderd en verrijkt.

Omgeving

- Behoud de zichtlijn op de kopse zijgevel vanaf Vredeoord en zicht op het VB-gebouw vanaf de Boschdijk.
- Behoud de groene onderbreking van de bebouwingwand van de Boschdijk ter plaatse van het VB-terrein, door bebouwing (ter plaatse van het parkeerterrein) terug te leggen achter een groenstructuur;
- Tuinontwerp: de terrassen en tuinen rondom het VB-gebouw zijn verdwenen. Baseer een nieuwe inrichting van de buitenruimte rondom het VB-gebouw op (een interpretatie van) het oorspronkelijk tuinontwerp;

Laagbouw

- Inspireer de nieuwe laagbouw op de oorspronkelijke kwaliteiten: geleding van volumes, plastic, materialisatie en constructieve kwaliteit. Voor het interieur valt inspiratie te halen uit de gelaagde opzet, de ruimtelijkheid, de routing, het gebruik van daglicht en kunstlicht, de toepassing van kunst en de materialisatie. De uitdaging is om voort te bouwen op het verleden, niet per se letterlijk – maar wel in de geest van toen, gericht op kwaliteit van nu. Vooral belangrijk is om de 'stoere look', het grote gebaar, de ruimtelijke en constructieve geleding, de relatie hoogbouw-laagbouw en de aansluiting op het omringend maaiveld goed te krijgen. Fragmentatie en vertrutting passen hier niet;

- De onderbouw is een wereld op zich, maar ook een schakel van een doorlopend geheel: stad-campus-parkeerplaats-trappen-entree-hal-stijgpunten-hoogbouw-bekroning. Belangrijk om de ruimtelijke en architectonische beleving van deze route vanuit de samenhang te benaderen en opnieuw vorm te geven;
- Integreer de 45 paddenstoelenkolommen in de vernieuwing, ze horen bij het monument;

Hoogbouw

- Koester de onderscheidende kwaliteiten van de hoogbouw (constructie, kroon, de betonnen kern met het stalen korset, de plastic en materialisatie). Eventuele interventies aan de buitenkant (bijvoorbeeld buitenruimtes) integreren in het gevelbeeld. Bij andere wijzigingen in de toekomst, vormt de oorspronkelijke profilering, materialisatie, detaillering en kleurstelling het vertrekpunt voor een nieuw ontwerp.
- Interieur hoogbouw: structuur met een betonnen kern en stalen schil herkenbaar houden en bij een eventuele nieuwe indeling de oorspronkelijke opzet (plaatselijk) zichtbaar te maken. Voor het interieur geldt: behoud de relict en specials, zoals (in de aanwijzing omschreven) de trappenhuisen, directievertrekken (voor zover aanwezig) en de verbijzondering van bovenste verdieping. onderzoek of een nieuwe programmering aanleiding kan zijn om oorspronkelijke structuur en materialisering van het interieur (op een nieuwe manier) beleefbaar te maken.

Noten en literatuur

Eindnoten

- 1 RCE, Aanwijzingsbesluit Boschdijk 525 Eindhoven, 16 november 2021
- 2 Van Meijel en Bouma 2018, 15
- 3 RCE, Aanwijzingsbesluit Boschdijk 525 Eindhoven, 16 november 2021
- 4 Bouw 1965, 958
- 5 Bouw 1965, 957
- 6 Bouw 1965, 958
- 7 Deze punten zijn deels ontleend aan Van Meijel en Bouma 2018

Literatuur

- Architectenbureau Verhave-Luyt-de Jongh, Het kantoorgebouw Philips Nederland, Bouw (1965) 26, 956-965 (vrijwel gelijk ook in: Bouwkundig Weekblad (1965) 14, 264-269)
- D. Dicke en W.J. van den Boogaard, Kantoorgebouw Philips Nederland, enkele karakteristieke constructies, Bouw (1965) 26, 966-972
- J.M. Lazonder, De uitvoering, Bouw (1965) 26, 975-977
- Leon van Meijel i.s.m. Taeke Bouma, Kantoor Philips Nederland, Boschdijk 525, Eindhoven, cultuurhistorische waardestelling, Nijmegen 2018.
- RCE, Aanwijzingsbesluit Boschdijk 525 Eindhoven, 16 november 2021, met als bijlage: Relevante kennisgegevens en waardestelling, Amersfoort 2021
- Staalconstructies, overgenomen uit: "Constructies", maandblad van de Vries Robbé & Co NV, in: Bouw (1965) 26, 972-974

Colofon

Dit onderzoek werd uitgevoerd door SteenhuisMeurs Vennebroek in opdracht van VB Gebouw Grond BV, Varsseveld.

Projectteam SteenhuisMeurs:

SteenhuisMeurs Vennebroek
Hoofdweg 255 9765 CH Paterswolde
050 3080100
www.steenhuismeurs.nl

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SteenhuisMeurs. Let op: Op de afbeeldingen in deze rapportage kunnen auteursrechten van toepassing zijn. Wij zijn niet aansprakelijk voor schade die voortkomt uit het ongeoorloofd gebruik van het beeldmateriaal in deze uitgave.

Wij hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot het beeldmateriaal in dit rapport te achterhalen. Als u denkt dat uw materiaal zonder voorafgaande toestemming is gebruikt, neem dan contact met ons op.

© SteenhuisMeurs Vennebroek, Paterswolde 2022

